

INNSPILL TIL NESTE FOLKEHELSEMEDLING FRA **FORANDRINGS**FABRIKKEN KUNNSKAPSSENTER

Kjære Helse- og Omsorgsdepartementet <3

Tusen takk for muligheten til å gi innspill til ny folkehelsemelding :-). Proffene synes det er SÅ bra at regjeringen har trukket frem barn og unges psykiske helse og at det kommer en ny opptrappingsplan for psykisk helse.

Likevel savner vi et større fokus på barn og unge i høringsnotatet til ny folkehelsemelding. Når dere nå skal lage en stortingsmelding om folkehelsepolitikken, som sammen med stortingsmelding om Nasjonal helse- og samhandlingsplan skal danne de overordnede rammene for regjeringens helse- og omsorgspolitik, **vil det være helt avgjørende at kunnskap direkte fra barn blir lagt til grunn og at barns rettigheter sikres fra start. Uten dette kan Norge risikere å få en stortingsmelding med virkemidler og tiltak rettet mot barn og unge som ikke blir trygge eller nyttige.**

Om Forandringsfabrikken Kunnskapssenter (FF)

Forandringsfabrikken Kunnskapssenter henter systematisk inn erfaringer og råd fra barn om møtet med barnehager, skole, psykiske helsetjenester, barnevern, politi og rettssystem - og oppsummerer det til kunnskap direkte fra barn. Målet til Forandringsfabrikken er at barn opplever barnehage, skole, hjelpetjenester og rettssystem som trygge og nyttige.

Barn og unge som er i de ulike systemene, inviteres med i nasjonale, kvalitative undersøkelser. Svar som går igjen fra mange barn på mange ulike steder, blir undersøkelsens hovedfunn. Dette oppsummeres til kunnskap direkte fra barn. De siste ti årene har Forandringsfabrikken møtt over 2200 barn i psykisk helsetjenester i kommunen og i psykisk helsevern. Barn og unge fra undersøkelsene presenterer kunnskapen fra barn, som proffer.

Kunnskap fra barn

I Norge i dag utvikles og gjennomføres nesten alt av planer, tiltak og satsinger uten at kunnskap direkte fra barn og unge er lagt til grunn for utviklingen. Når dette skjer, kan tiltak og satsinger bomme stort, på hva som er trygg og nyttig hjelp for barn. Norge har en plikt etter FNs barnekonvensjon og Grunnloven å høre barn som gruppe ved handlinger og avgjørelser som berører dem.

Det finnes ingen offisiell definisjon av hva kunnskap fra barn er i Norge, så her er et forslag til definisjon:

Kunnskap fra barn er kunnskap samlet inn gjennom undersøkelser der det:

- *Hentes inn svar fra mange barn, for å kunne si noe om en gruppe barn*

- *Hentes inn svar fra barn i barnehage, skole, helsetjenester, hjelpetjenester eller rettssystem*
- *Svarene fra barna kommer tydelig frem i undersøkelsen*

Noen sentrale utfordringer i dag:

- Idag er det få undersøkelser og forskning som snakker med mer enn 10 barn
- Det er ofte voksne som snakker tilbake i tid om erfaringer med systemer de har vært i som barn
- Ofte er svarene fra barn skrevet sammen med svar fra foreldre eller fagfolk, slik at det blir vanskelig å se hva som er barnas svar
- Nasjonale myndigheter har ikke tatt tydelig ansvar for å hente inn denne kunnskapen gjennom evalueringer og undersøkelser
- Barneperspektiv bygges ofte på voksne sine tanker om barn og ikke barnas tanker, dermed blir det ikke et reelt barneperspektiv

Barn har rett til medvirkning på systemnivå

Det følger av FNs barnekonvensjon (BK) artikkel 12 og Grunnloven (Grl) § 104 at barn har rett til å uttale seg og bli hørt. Dette gjelder både barnet som individ i saker som gjelder barnet, og ved handlinger og avgjørelser som gjelder barn som gruppe.

Ny folkehelsemelding er en prosess der barn har rett til å medvirke for å sikre at staten etterlever sine forpliktelser etter folkeretten, men også for å bedre ivareta barn og unges rettssikkerhet.

FNs barnekomité sier at barn skal få "delta" i slike prosesser, enten det er utvikling av ny politikk, nye lover eller forebyggende planer. At barn skal få delta betyr at de må inkluderes i hele prosessen, og det skal være "en aktiv utveksling av synspunkter mellom barn og voksne".¹

Barnets beste etter artikkel 3 i Barnekonvensjonen innebærer at ved handlinger som berører flere barn skal hva som er til det beste for denne gruppen barn, være et grunnleggende hensyn. For å finne ut hva som er det beste for barna må de få mulighet til å si sin mening og dette må tas med i avgjørelsen.²

For at retten til å uttale seg og bli hørt skal være reell, må kunnskap, erfaringer og råd fra barn og unge lyttes til og bli vektlagt når noe skal bestemmes, avgjøres og utformes. Barnekomitéens begrunnelse for hvorfor det er viktig å høre barna er blant annet at deres synspunkter kan bidra til bedre løsninger fordi de har relevante erfaringer.³

¹ FNs barnekomité generelle kommentar nr. 12 avsnitt 12-13 og 122

² FNs barnekomité generelle kommentar nr. 12 avsnitt 73

³ FNs barnekomité generelle kommentar nr. 12 avsnitt 12 og 27

Vi håper derfor at dere i Helse- og omsorgsdepartementet i arbeidet med ny folkehelsemelding tar kunnskap direkte fra barn på alvor, og legger dette til grunn når det skal lages virkemidler og tiltak rettet mot barn og unge.

Barns prosessrettigheter etter FNs barnekonvensjon

Staten er ikke bare forpliktet til å lytte til barn og unge når noe som berører dem skal bestemmes, de plikter også å sikre at barns rettigheter etter FNs barnekonvensjon gjennomføres. Barn har prosessrettigheter etter FNs barnekonvensjon som handler om hvordan de skal møtes i alle handlinger og avgjørelser som handler om dem. Disse rettighetene er i dag ikke tydeliggjort i særlover, veiledere og rutiner, og sikres ikke godt nok i praksis. For å kunne sette i gang nyttige tiltak for barn og unge MÅ prosessrettighetene sikres fra start.

I mai 2020 vedtok Stortinget enstemmig:

«Stortinget ber regjeringen gjennomgå helselovgivningen for å sikre at denne er i tråd med FNs barnekonvensjons prinsipper om barns rett til å bli hørt, beslutninger til barnets beste og barns rett til privatliv.»

Vi håper dere nå følger opp stortingsvedtaket og gjennomgår helselovgivningen med forskrifter for å sikre barns rettigheter til informasjon, privatliv og til å uttale seg fritt (barns rettigheter i prosess i FNs barnekonvensjon).

Gjennom Barnekonvensjonen er Norge pålagt å treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak for å gjennomføre rettighetene som anerkjennes i konvensjonen. Dette gjelder også prosessrettighetene:

Barnekonvensjonen art. 4

"treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak for å gjennomføre de rettigheter som anerkjennes i denne konvensjon".

Barnekonvensjonen art. 2

Statene som er part i konvensjonen "respekttere og sikre de rettigheter som er fastsatt i denne konvensjon for ethvert barn innenfor deres jurisdiksjon (...)"

Norge plikter dermed å sikre at barns rettigheter i FNs barnekonvensjon gjennomføres i nasjonale planer og politikk, i lovgivningsprosesser og i andre tiltak.

Barnekonvensjonen art. 42

"Partene forplikter seg, gjennom egnede og aktive tiltak, til å gjøre konvensjonens prinsipper og bestemmelser alminnelig kjent både for voksne og barn."

Hvorfor må barns prosessrettigheter sikres?

For utrygt for alt for mange barn å fortelle. Forandringsfabrikken har det siste tiåret systematisk hentet inn erfaringer og råd fra barn, både i kommunale og statlige helsetjenester. Funn som går igjen i disse undersøkelsene er at barn mangler informasjon, for mange barn er det for vanskelig å fortelle trygt og altfor få barn vet hva som skjer med det de forteller til tjenestene. En hovedgrunn til dette er at mange av de ulike psykisk helsetjenestene er rigget på en måte som ikke oppleves trygge for barn. Når beslutninger skal tas, tar vurderingen av hjelp for sjelden utgangspunkt i hva barn selv ønsker hjelp til. Hjelpen blir da lite nyttig, for alt for mange. Dette viser FF sine undersøkelser.

Funnene fra barn i undersøkelsene viser at barns rett til informasjon, privatliv, få uttale seg fritt og at vurderingene av hva som er til et barns beste taes bygd på det barnet trygt har uttalt, ikke ivaretas i tilstrekkelig grad i helsesektoren.

Fagfolk vil ivareta disse rettighetene. Forandringsfabrikken sin erfaring er at svært mange fagfolk virkelig ønsker å ivareta barns rettigheter. Og vi vet at barns menneskerettigheter er inkorporert i norsk lov, og at fagfolk derfor skal bruke og sikre de. Men fagfolk forholder seg i dag til norske særlover, veiledere og rundskriv hvor det ikke står tydelig nok. De lærer ikke hvordan de helt konkret i praksis skal bruke barnerettighetene sammen med det norske lovverket. Da blir det vanskelig å sikre barns rettigheter i praksis. De er ikke jurister og de trenger hjelp til å sikre barns rettssikkerhet.

Dette er barns prosessrettigheter etter FNs barnekonvensjon og Norge er forpliktet til å ivareta dem. *Prosessrettighetene beskriver fremgangsmåten for hvordan alle handlinger og avgjørelser som angår dem, skal taes.*

For å sikre barnets beste, må dette sikres:

- 1. Barn har rett på nyttig og nok informasjon for å uttale seg (BK art. 12)*
- 2. Barn har rett til å uttale seg fritt og trygt om forhold som berører barnet (BK art. 12, GrL § 104)*
- 3. Barn har rett til respekt for sitt privatliv (BK art 16, EMK art 8, Grunnloven § 102)*

Etter de tre rettighetene er ivaretatt kan beslutninger tas til barnets beste (BK art.3, GrL § 104)

Vi håper derfor at dere i Helse- og omsorgsdepartementet i arbeidet med ny folkehelsemelding jobber for å sikre barns prosessrettigheter, og legger dette til grunn når det skal lages virkemidler og tiltak rettet mot barn og unge.

Svar på statsrådets spørsmål:

God psykisk helse og livskvalitet

Hvordan kan samfunnsrettede tiltak innrettes for å fremme god psykisk helse og livskvalitet?

For å fremme god psykisk helse og livskvalitet, ber barn tydelig om at det lages et fokus og en forståelse av at det barn viser på utsiden handler om noe vondt eller vanskelig inni dem. Også i samfunnsrettede tiltak må fokuset tydelig være på at det er normalt at barn opplever og kjenner på ulike følelser i løpet av livet. Og at dette noen ganger kan vises på utsiden på ulike måter.

Dette kan være avgjørende for at politikere, fagfolk og andre mennesker skal forstå og møte, tenke og skrive om barn på en måte som tydelig viser at det er helt normalt å kjenne på ulike ting gjennom livet. Denne forståelsen og synet på barn MÅ gjenspeiles i samfunnsrettede tiltak for å fremme god psykisk helse og livskvalitet. Sånn at de faktisk kan bidra til at barn skal ha det bra inni seg.

Dette kan gjøres:

- snakke om og lære barn om følelser
- barn får hjelp som er nært seg og som har lav terskel sett fra barn
- barn får hjelp som har fokus på det som er vondt eller vanskelig inni seg, og ikke bare på symptomene de viser på utsiden

Hvordan kan kommunene innrette innsatsen sin for å styrke det psykiske folkehelsearbeidet i sin befolkning?

Kunnskap fra barn sier tydelig at psykisk helsearbeid for barn må ta utgangspunkt i hva som gjør det trygt for barn. Hvis det ikke kjennes trygt for barn, blir det umulig å lage tjenester for barn som blir trygge. Et tydelig hovedsvar fra barn er at hjelpen må være nært og tilgjengelig for dem. Det må organiseres gjennom lavterskeltilbud, som bygger på hva som er nært og trygt for barn.

Der må det være voksne som samarbeider tett med barn om hva som er nyttig hjelp. Voksne som samarbeider med barn før de deler noe fra eller om barn videre, som forstår at de må forstå nok fra barn før de kan ta beslutninger og som forstår at trygghet avgjør alt. Hjelpen barn skal få på dette stedet må være tilpasset og ta utgangspunkt i det hvert enkelt barn sier er viktig for seg.

Voksne der må også forstå at når barn gjør uforståelige ting eller har smerteuttrykk så handler det om noe vondt eller strevsomt inni barnet. Målet med lavterskeltilbud bør derfor være å bidra til at barn og unge får det bedre inni seg. Dette gjøres ved å ha fokus på å ha fokus på å komme inn til det som er vondt eller strevsomt, og gi verktøy til livet.

Dette kan gjøres:

- Nasjonale føringer som sier at
 - Alle kommuner må prioritere og utvikle lavterskeltilbud i samarbeid med barn
 - De voksne som jobber i lavterskeltilbudene må samarbeide tett med barn, og hjelpen der må tilpasses hvert enkelt barn
 - Målet med lavterskeltilbud er å bidra til at barn og unge får det bedre inni seg, og gi verktøy til livet

Folkehelsearbeid i kommunen

Hvordan kan myndigheter og frivillige aktører stimulere til økt deltakelse og hindre diskriminering?

Om frivillighet

For mange barn bidrar frivillighet med mye viktig. Kunnskap fra barn om hva som skal til for at en voksen oppleves som trygg handler nesten alltid om hvordan den voksne er og hva den gjør. Det handler sjeldent om hvilken utdanning den voksne har. Voksne som oppleves trygge for barn er voksne som samarbeider med dem, som deler av seg selv og som møter barn med varme og snillhet. For at det skal bli trygt må barn kjenne at voksne bryr seg om de og at de er glad i å være med barn. Sett fra svarene fra barn kan frivillige også være viktig voksne i livene til barn, som kan gjøre det trygt nok til at barn får til å fortelle.

For mange barn er det viktig å ha noe i hverdagen som kjennes viktig og som gir mening. Hva som er viktig å holde på med kan være mange forskjellige ting. For noen barn kan dette være frivillighet. Dette må voksne finne ut sammen med hvert enkelt barn.

Dette kan gjøres:

- Sikre at frivillige brukes nok i arbeid med barn og unge
- Sikre at alle barn får mulighet til å bidra inn i frivilligheten på ulike måter

Om myndigheter

Å stimulere til økt deltakelse fra barn og unge er viktig. MEN for at denne deltakelsen skal bli reell - er det noen ting nasjonale myndigheter først må passe godt på. I Norge i dag utvikles, revideres og gjennomføres nesten alle satsinger,

evalueringer, tiltak, veiledere og retningslinjer uten at kunnskap fra barn og unge er lagt til grunn. Når dette ikke gjøres blir tiltak og satsinger lite treffsikre. Her viser vi også til barns rett til medvirkning på systemnivå (se ovenfor) som plikter Norge å grunnleggende ta med kunnskap fra barn når beslutninger skal tas.

Dette kan gjøres:

Helse- og omsorgsdepartementet har nå mulighet til å sende et tydelig signal om at tjenester for barn MÅ utvikles og organiseres med kunnskap fra barn som en viktig del av kunnskapsgrunnlaget. I tillegg til å gjøre dette tydelig i stortingsmeldingen kan dere for eksempel:

- I oppdrag som gis til underliggende etater gi føringer på at kunnskap fra barn må grunnleggende inkluderes når tiltak og satsinger omhandler barn
- Lage nasjonale føringer om at kunnskap fra barn må grunnleggende inkluderes når kommuner skal utvikle tiltak for barn og unge

Bør folkehelseloven gjennomgås og hva er forbedringsområder?

Folkehelseloven bør gjennomgås for å sikre:

1. at den er i tråd med FNs barnekonvensjons prosessrettigheter, i tråd med stortingsvedtaket om barns prosessrettigheter fra 14. mai 2020
2. at den er i tråd med barns rett til medvirkning på systemnivå

Barns rettigheter er norsk lov gjennom Menneskerettsloven, men frem til nå har de ikke stått eksplisitt i særlovene i Norge. Det er svært viktig at barns rettigheter i prosess og retten til medvirkning på systemnivå blir tydeliggjort i folkehelseloven (fhl).

Dette vil bygge opp under lovens formål om å blant annet å bidra til at folkehelsearbeidet fremmer befolkningens helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold, og bidra til å forebygge psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse. Like viktig, er formålet om at fhl skal bidra til å fremme en samfunnsutvikling som fremmer folkehelse, jf fhl § 1. Her viser vi også til innspill om kunnskap fra barn og barns medvirkning, og barns prosessrettigheter overfor.

Ny kunnskap og innovasjon

Innen hvilke områder er det et særlig behov for mer kunnskap?

For å lage tjenester, tilbud, satsinger og tiltak for barn, så MÅ kunnskap direkte fra barn være en viktig og grunnleggende del av kunnskapsgrunnlaget. Her viser vi også til vårt overordnede innspill om kunnskap fra barn og barns rett til medvirkning på systemnivå. Oppsummerte erfaringer og råd fra barn må være del av:

- utfordringsbildet
- nytten sett fra barn av eksisterende folkehelse tiltak
- løsningene
- forslagene til nye tiltak

Selv om nasjonale myndigheter vil lage gode og nyttige tjenester og tiltak for barn, så kan dette bomme stort uten at erfaringer og råd fra barn grunnleggende blir med inn i utarbeidelsen av dette.

Hva bør gjøres for å styrke kunnskapen om folkehelse og effekten av tiltak?

For å styrke kunnskapen om folkehelse tror vi Norge trenger kunnskap fra grupper i samfunnet vi ikke har mye kunnskap direkte fra. Her viser vi til vårt overordnede innspill om kunnskap fra barn ovenfor og at barn har rett til medvirkning på systemnivå.

For å styrke effekten av tiltak tror vi det er viktig at vi måler de riktige tingene. Det som måles og rapporteres på i en tjeneste er vel ofte det vi jobber etter å bli bedre på? Derfor håper vi at folkehelsemeldingen vil inkludere et overordnet mål for psykisk helsetjenester for barn og unge som bygger på kunnskap fra barn.

I dialoger mellom unge og fagfolk har det blitt tydelig at det ikke finnes et klart mål for psykisk helsetjenester for barn i Norge. For å sikre fokus på det viktigste for barn og for at barn skal få hjelp som de oppleves som nyttig, trenger vi et slikt mål. Svarene fra barn er helt klare. Målet med hjelpen må være at voksne som jobber i tjenestene finner ut hvorfor barn har det vondt eller strevsomt inni seg, og gir verktøy til livet. Dette vil bidra til å sikre god og nyttig psykisk helsehjelp.

Med dette målet kan vi styrke effekten av tiltak, fordi tjenestene i større grad jobber etter og måles på det som sett fra barn er det viktigste for god og nyttig psykisk helsehjelp: Å få snakke om det vondeste eller mest strevsomme inni barn, og få verktøy til livet.

Forslag fra proffene til mål for psykisk helsetjenester:

Psykisk helsetjenester for barn og unge bidrar til at barn og unge får det bedre inni seg. Dette gjøres ved å ha fokus på å komme inn til det som er vondt eller strevsomt og gi verktøy til livet.

Hvordan kan det offentlige stimulere til innovative løsninger som kan bidra til å løse utfordringene innenfor folkehelseområdet og samtidig gi verdiskaping i norsk økonomi?

Sett fra barn handler de aller viktigste endringene om at det må bli trygt for barn i systemene og tjenestene de møter, sånn at det blir mulig å fortelle det viktigste - og de dermed kan få hjelp som handler om det viktigste. Hvis dette ikke er grunnlaget for all jobbing, så nytter det sjeldent med andre bra eller nye tiltak. Når barn raskere kan få hjelp med det som er viktigst for dem, kan de også få hjelp som blir riktigere fortere og slippe å gå å få hjelp i lang tid. Da kan man spare både ressurser, penger - og ikke minst livene til barn.

Vi håååper at departementet ønsker å hente inn kunnskap fra barn om utfordringsbildet og hvordan virkemidler og tiltak rettet mot barn unge bør være og stiller tydelige krav om dette i ny folkehelsemelding. For er ikke dette noe departementet trenger å vite for å kunne ta treffsikre og kloke avgjørelser?

Hilsen Proffer i Forandringsfabrikken v/ Vanessa, Stina, Miriam, Ole Jakob, Hanne, Julian, Espen, Andri, Mikal, Key, Mathea, Aurora, Fabian, Therese, Henry, Robis, Regine, Marie, Ashish, Lorena og mange mange fler, politisk rådgiver Julie Granlund og fabrikkleder Marit Sanner